

кризи; зростання безробіття; наявність значного соціального диспаритету; значна частка монополізації в економіці тощо. Певною мірою зазначені негативні моменти економічних відносин блокуються і самоликвідуються ринковим механізмом, за досягнення балансу інтересів усіх учасників ринку.

Висновки. Запровадження світових принципів формування економічних відносин, формування відповідних умов і можливостей, сприятимуть ефективному функціонуванню споживчого ринку України, забезпечать сталий розвиток підприємств АПК. Подальші розвідки у цьому напрямку мають торкатися проблем забезпечення соціального комфорту сільських поселень.

Список використаних джерел:

1. Барвіненко В. Д. Розвиток продовольчого ринку в Україні: теоретичні засади, методологічні підходи, механізми та інструменти державного регулювання: монографія / В.Д. Барвіненко. – К.: Дніпро, 2014. – 287 с.

2. Захарченко В. І. Розвиток стратегічних підходів до управління підприємством у нестабільних умовах: колект. моногр. / за ред. В.І. Захарченко. – Одеса; Донецьк: Ноулідж, 2014. – 187 с.

Рецензент – д.е.н., професор Макаренко П.М.

УДК 339.13.017

**ДОСЛІДЖЕННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ ЦУКРУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

*Буряк Р. І., д.е.н., доцент, професор кафедри; Лазаренко В.І.
Національний університет біоресурсів і природокористування України;
Добрівський В. Г., к.с.-г.н., викладач
ВП НУБіП України «Боярський коледж екології і природних ресурсів»*

Здійснено діагностику кон'юнктури світового ринку цукру, проаналізовано стан функціонування вітчизняного ринку цукру. Встановлено, що в даний час 80% цукру від світового обсягу виготовляють з цукрової тростини, а 20% – з цукрових буряків, загалом цукор виробляють понад 120 країн світу. За даними фахівців USDA у 2014 році споживання цукру у світі становило 172,67 млн. тонн; найбільше цукру, а саме 16% від світового обсягу, споживається в Китаї. Результати досліджень свідчать, що за підсумками 2013-2014 маркетингового року обсяг виробництва цукру в Україні досягнув 1,485 млн. тонн, а у 2014-2015 маркетинговому році фактичний обсяг виробництва цукру збільшився і склав 2,081 млн. тонн.

Ключові слова: *бурякоцукровий підкомплекс, цукор, кон'юнктура ринку, вітчизняний ринок цукру, світовий ринок цукру, цукрова галузь, біоетанол.*

Постановка проблеми. За умов посилення глобалізаційних процесів у світовій економіці, неспівпадіння темпів розвитку виробництва і споживання та різноманіття природних умов – одна із пріоритетних цілей розвитку суспільства – забезпечення продовольчої безпеки, передусім стратегічно важливими видами продукції. До переліку цієї продукції за світовими стандартами належить і цукор. Загальною світовою тенденцією розвитку ринку цукру впродовж двох останніх десятиріч є перевищення темпів споживання цукру над його виробництвом. За даними Міжнародної цукрової асоціації

(International Sugar Organization, ISO) дефіцит цього продукту на світовому ринку коливається від 10 до 15 млн. т [6].

В Україні, як виробника і експортера цукру з буряку, теж існують проблеми з його виробництвом (зменшення посівних площ цукрового буряку в 5 разів, виробництва – у 3 рази, експорту – в десятки разів), зростанням конкуренції з боку тростинного цукру за ціною та якістю. Усе це зумовило перетворення України з провідного світового експортера бурякового цукру на імпортера цього продукту. Незважаючи на наявність низки порівняльних переваг (сприятливі кліматичні умови, якісні земельні ресурси, вдале географічне розташування), виробництво цукру в Україні характеризується низькими ефективністю, рівнем матеріально-технічного і технологічного оснащення. Системна криза в галузі пов'язана як з чинниками інституційного характеру (непослідовністю державної політики, браком довгострокових перспектив), так і з неефективним господарюванням підприємств (високі витрати, низька оплата праці) [9].

Варто зазначити, що розвиток та ефективне функціонування бурякоцукрового підкомплексу забезпечить створення додаткових робочих місць, а також сприятиме розвиненню суміжних галузей економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем, пов'язаних із формуванням та розвитком ринку цукру, присвячена значна кількість праць вітчизняних вчених: В. Г. Андрійчука, О. С. Богатиренка, В. В. Боковець, В. С. Бондаря, В. Р. Боева, О. М. Варченко, В. Д. Гаєнка, В. П. Галушка, О. С. Зайця, А. Г. Зельднера, Є. В. Імаса, Т. Г. Дудара, М. Ю. Коденської, Т. Л. Мостенської, З. М. Пантелєєвої, В. І. Пиркіна, С. А. Стасіневич, М. П. Шаповала, Г. В. Шевчука, О. М. Шпичака, А. В. Фурси та багатьох інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є діагностика кон'юнктури світового ринку цукру, аналіз стану функціонування вітчизняного ринку цукру, а також визначення напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємств цукрової галузі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво сільськогосподарської продукції та її переробка – одна з найважливіших складових народного господарства країни. Завдання агропромислового комплексу – забезпечити людей продуктами харчування, а промисловість – відповідною сировиною. Вітчизняна цукрова галузь є фундаментальною ланкою у забезпеченні національної продовольчої безпеки [15].

Бурякоцукровий підкомплекс займає важливе місце в національній економіці. Цукрова галузь має низку проблем, що перешкоджають її успішному розвитку: висока собівартість продукції, низький рівень прибутковості, низький рівень заробітної плати, неналежна підготовка кадрів. Негативним наслідком означених проблем є втрата споживачів як на внутрішньому так і на зовнішньому ринках. Для вирішення означених проблем необхідно переоснащення виробництва та створення більш ефективних умов для ведення бізнесу, а також своєчасна реакція державних органів влади і вітчизняних виробників цукру на глобальні процеси які відбуваються на світовому ринку цукру.

Щодо ситуації, яка склалася на світовому ринку цукру, то в даний час 80% цукру від світового обсягу виготовляють з цукрової тростини, а 20% – з цукрових буряків. Загалом цукор виробляють понад 120 країн світу. Традиційно виокремлюють три основні регіони його виробництва: Північна півкуля, до якої належать країни-виробники бурякового цукру у Європі, Північній Америці, Центральній Азії та Північній Африці, екваторіальний регіон, що включає країни-виробники тростинного цукру в Азії, Північній та Центральній Америці, Африці, південна півкуля, де зосереджені країни виробники тростинного цукру, що розташовані у Південній Америці, Південній Африці та Океанії. Найбільшими виробниками цукру у світі є Бразилія, Індія, ЄС, Китай та США, їх частка у світовому виробництві становить 60%. І хоча у окремі роки до числа основних виробників цукру можуть входити інші країни, зокрема Таїланд та Мексика, саме перша п'ятірка є визначальною з точки зору світової кон'юнктури ринку цукру[14].

Варто зазначити, що Бразилія та Індія належать до провідних виробників тростинного цукру і їх взаємодія є вирішальною з точки зору пропозиції у цьому сегменті. ЄС є найбільшим світовим виробником як цукрових буряків, так і, відповідно, бурякового цукру. У Китаї та США вирощують цукрові буряки і цукрову тростину і, відповідно, виробляють цукор з них. Це, в першу чергу, пов'язано зі сприятливим природно-кліматичними умовами, які придатні як для вирощування цукрового буряка так і цукрової тростини.

Буряковий цукор займає 40% у загальносвітовій структурі виробництва, а тростинний – 60%. Виробництво цукрових буряків зосереджено у таких країнах як США, Франція, Німеччина, Польща, Росія, Україна, Туреччина.

Слід зазначити, що буряковий цукор виробляють навіть там, де його собівартість досить висока, наприклад у Фінляндії та Японії. Структура світового виробництва цукру за основними країнами-виробниками відображена на рис. 1.

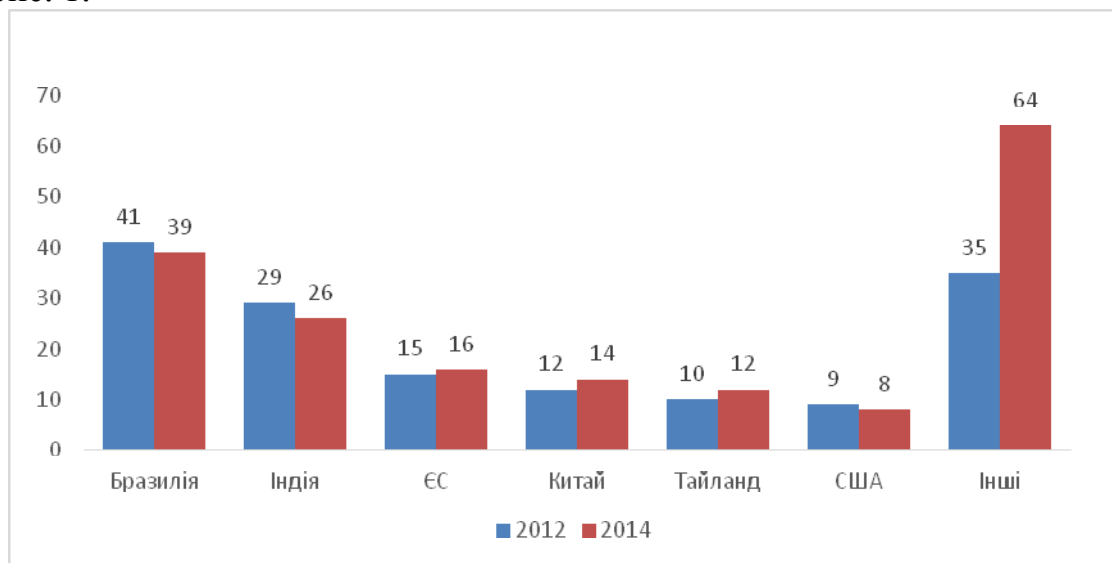

Рис. 1. Структура світового виробництва цукру за основними країнами-виробниками у 2012 та 2014 роках, млн. тонн

Джерело: побудовано автором за даними [14]

Враховуючи той факт, що обсяги виробництва цукру з буряку у загальній структурі є значно меншими ніж частка тростинного цукру, у кількісному еквіваленті вони досить значні. Крім того, до числа найбільших виробників цукру з буряку входить також і Україна. Інформація стосовно найбільших світових виробників цукру з цукрового буряку відображена на рис. 2.

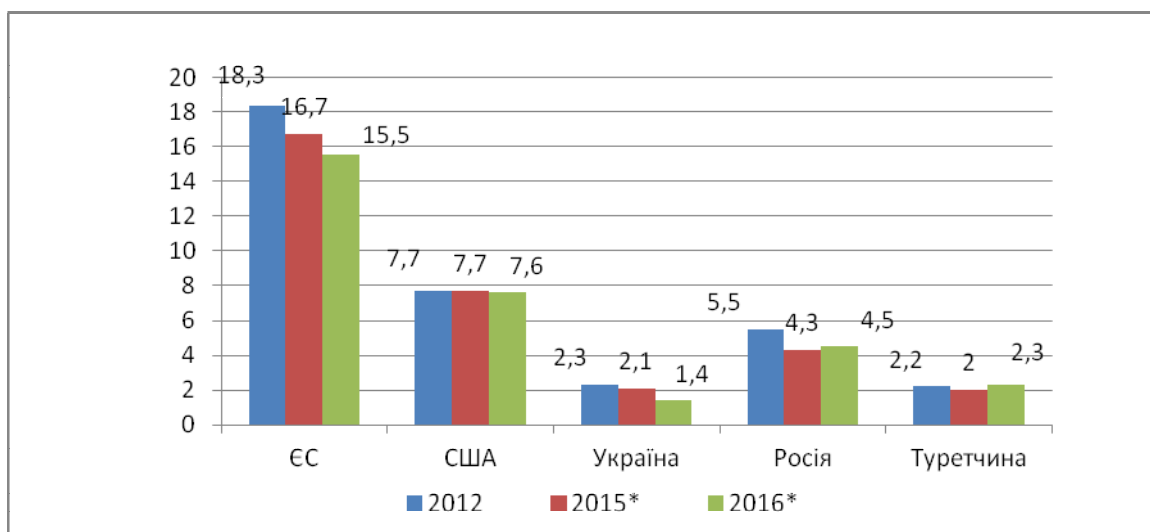

Рис. 2. Найбільші світові виробники цукру з буряку у 2012 та 2015 рр., млн. тонн

Джерело: побудовано автором за даними [14]

*Прогнозні дані USDA

За даними USDA у 2014 році у світі було вироблено 179,68 млн. тонн цукру. Найбільшими світовими виробниками цукру є Бразилія, питома вага якої у загальній структурі виробництва становить 23,5%, Індія – 16,8% та країни Європейського Союзу – 9,1%.

Що стосується експорту, станом на кінець 2014 року абсолютним лідером серед країн експортерів була Бразилія. Частка цієї країни у загальносвітовому експорті цукру склала 43%. Загалом, світовий експорт становив 172,67 млн. тонн. Детальна структура експорту зображена на рис. 3 та на рис. 4.

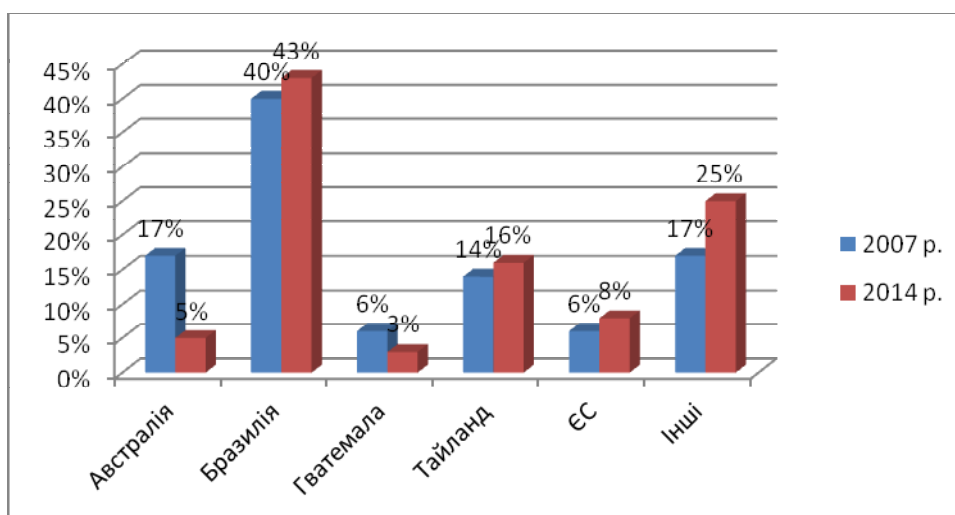

Рис.3. Структура світового експорту цукру у 2007 та 2014 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [14]

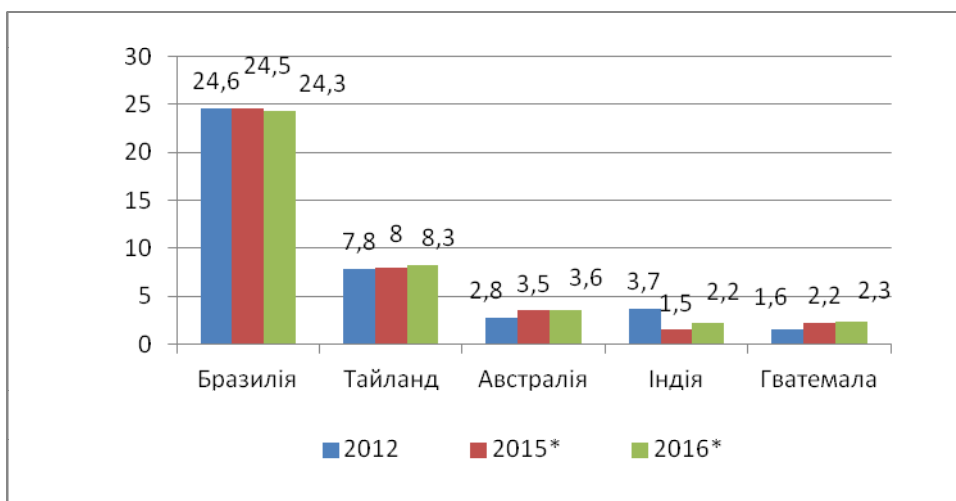

Рис. 4. Найбільші країни-експортери цукру у 2012 та 2015 рр., млн. тонн

Джерело: побудовано автором за даними [14]

*Прогнозні дані USDA

Варто зазначити, що у світовій структурі імпорту найбільшу питому вагу займають ЄС та США, частка яких у 2014 році склала 7% . За цей же період Індонезія імпортувала 2,98 млн. тонн, Китай – 2,4 млн. тонн цукру. У решті країн обсяг імпорту не значний. Встановлено, що навіть найбільш потужні країни-експортери імпортують цукор для задоволення споживчих та виробничих потреб. Детальніше структура імпорту зображена на рис. 5 та рис. 6.

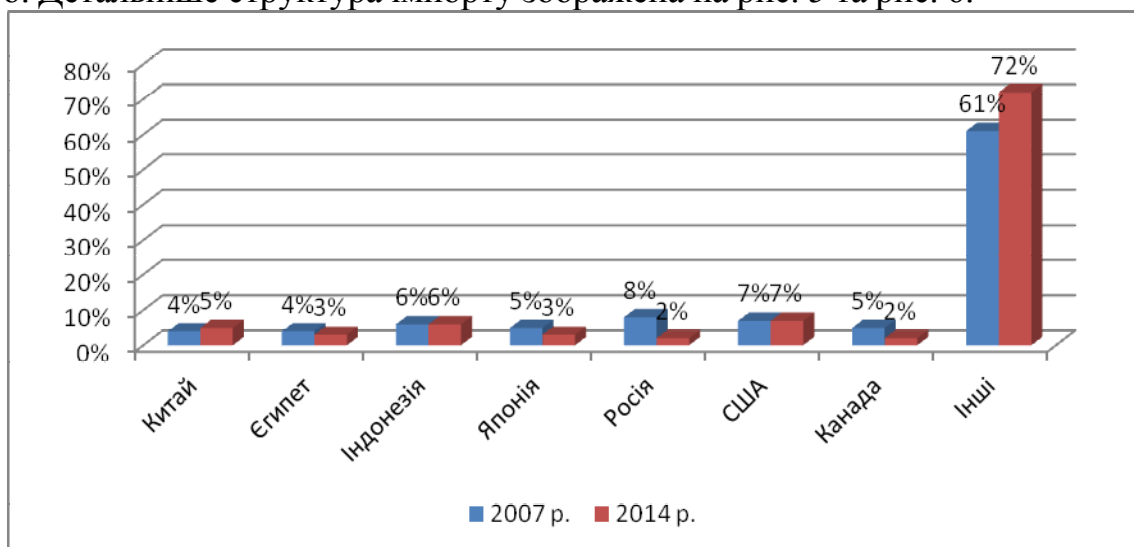

Рис. 5. Структура світового імпорту цукру у 2007 та 2014 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [14]

Не менш важливим чинником, що впливає на формування світового ринку цукру є обсяг споживання. За даними фахівців USDA у 2014 році споживання цукру у світі становило 172,67 млн. тонн. Найбільше цукру, а саме 16% від світового обсягу, споживається в Китаї. 10% світового споживання цукру припадає на країни Європейського союзу. Один з найбільших імпортерів цукру – Індія споживає 15% цукру. Лідерство Індії та Китаю стосовно обсягів споживання цукру є логічним, оскільки дуже багато страв у споживчій культурі Індії потребують цукор, а що стосується Китаю, то постійний приріст населення змушує цю країну залучати додаткові продовольчі ресурси.

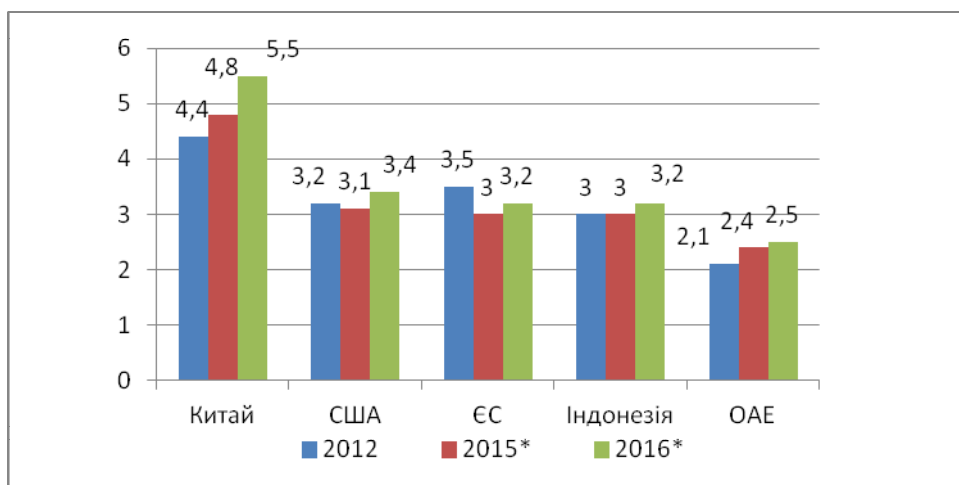

Рис. 6. Найбільші імпортери цукру у 2012 та 2015 рр., млн. тонн
Джерело: побудовано автором за даними [14]
*Прогнозні дані USDA

Детальніше світова структура споживання цукру наведена на рис. 7 та рис. 8.

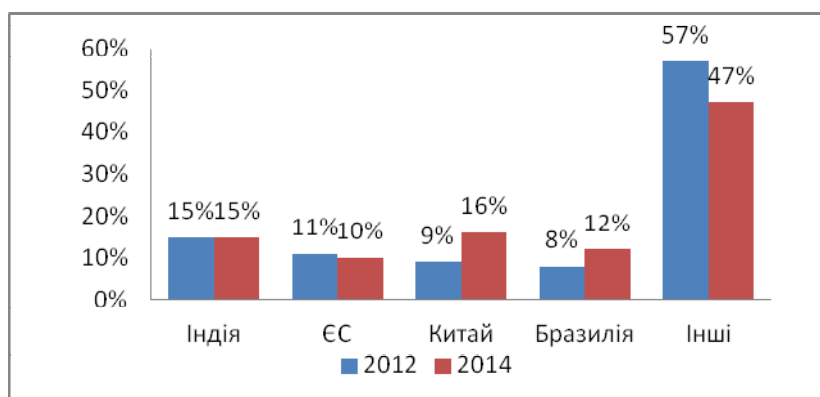

Рис. 7 Структура світового споживання цукру за країнами у 2012 та 2014 рр.
Джерело: побудовано автором за даними [14]

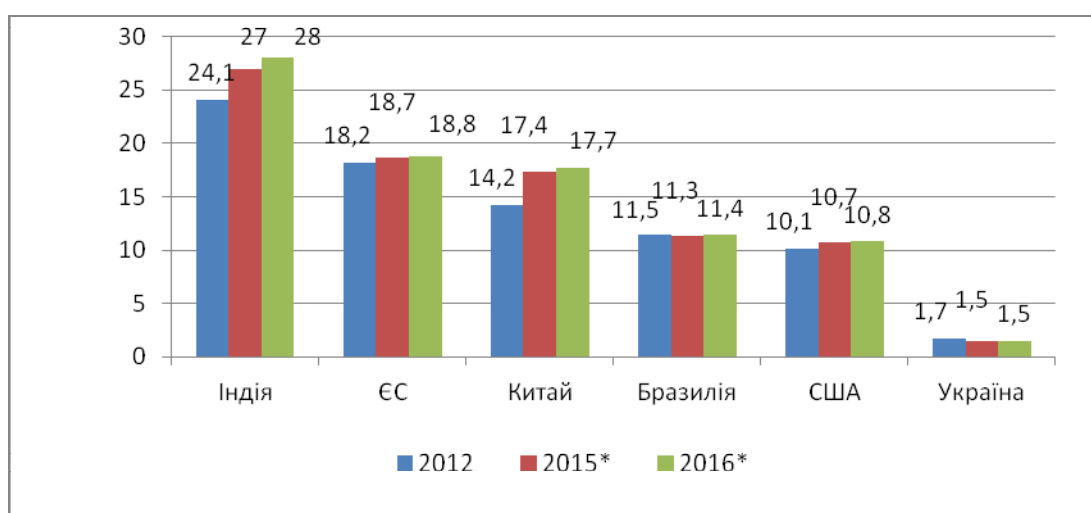

Рис. 8. Найбільші споживачі цукру на душу населення у 2012, 2015, 2016 роках, кг/особу
Джерело: побудовано автором за даними [14]
*Прогнозні дані USDA

Наведені вище аналітичні дані щодо світової кон'юнктури ринку цукру свідчать про те, що основними тенденціями на цьому ринку у 2012-2014 роках є максимально низька ціна для імпортерів та максимально можливе зменшення собівартості продукції для виробників і експортерів. Беззаперечними лідерами на світовому ринку цукру є ті країни виробники (США, Китай, Бразилія), що знаходять у придатній для вирощування цукрової тростини природно-кліматичній зоні. Варто зазначити, що на даний час відсутні передумови для зміни лідерів на ринку у середньостроковій перспективі. Країнам виробникам у яких відсутні технології, що дозволяють знизити собівартість продукції доцільно диверсифікувати власні виробництва та зосередитись на пошуку нових ринків збуту. Однією із таких країн є Україна. Для того, щоб визначити пріоритетні напрямки розвитку вітчизняної цукрової галузі, доцільно здійснити аналіз внутрішнього ринку цукру.

Враховуючи той факт, що в Україні два роки поспіль спостерігається перевиробництво цукру, з метою стабілізації ринку під урожай цукрових буряків у 2013-2014 маркетинговому році було відведено 306 тис. га, що на 33% менші ніж у попередньому році. Таким чином обсяг виробництва цукру у 2014 році зменшився на 33% і становить 1,485 млн. т. Проте враховуючи перехідні залишки, даний обсяг у повній мірі забезпечив потребу внутрішнього ринку [15].

За даними асоціації «Укрцукор», в Україні спостерігається стійка тенденція до зменшення потужностей з переробки цукрового буряку. Переробкою цукрового буряку урожаю 2012 року в Україні займалися 63 цукрових заводів (порівняно з 77 у 2011 році та 120 у 2006 році). Проте у 2013 році для виробництва цукру було залучено 38 заводів. Це на третину менше ніж у 2012 році. Здебільшого свою діяльність припинили заводи, що не входять до крупних агрохолдингів та не змогли компенсувати збитки. Проте, у 2014 році переробкою цукрових буряків та виробництвом цукру займалося 48 цукрових заводів (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість цукрових заводів в Україні у 1991-2014 рр.

Рік	Кількість підприємств
1991	192
2006	120
2011	77
2012	63
2013	38
2014	48

Джерело: побудовано автором за даними [13]

Зменшення кількості підприємств, що займаються переробкою цукрових буряків вплинуло на розміри посівних площ. Починаючи з 2004 року обсяги посівних площ під цукрові буряки зменшується (рис. 9).

Що стосується стану виробництва цукру в Україні, то за підсумками 2013-2014 маркетингового року спад досягнув 1,485 млн. тонн проти 2,23 млн. тонн у попередньому році. У 2014-2015 маркетинговому році фактичний обсяг виробництва цукру склав 2,081 млн. тонн.

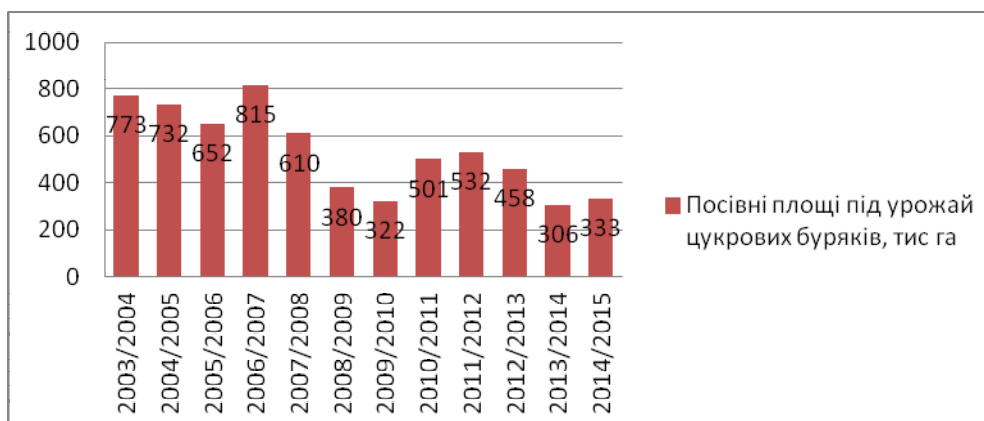

Рис. 9. Площа посіву цукрових буряків в Україні у 2003-2014 рр.
Джерело: побудовано автором за даними [13]

За останні 10 років обсяги виробництва цукру в Україні суттєво коливалися. Якщо в період з 2003 по 2007 роки обсяги виробництва цукру зростали, то у 2008-2010 роках спостерігалось різке падіння виробництва у зв'язку з фінансово-економічною кризою. Починаючи з 2012 року обсяги виробництва цукру також знижувались, що пов'язано з його перевиробництвом у період з 2010 по 2012 роки (рис. 10).

Рис. 10. Динаміка виробництва цукру з буряку в Україні у 2003-2014 рр.
Джерело: побудовано автором за даними [13]

При споживанні цукру на рівні 1,8-1,9 млн. тонн на рік, його виробництво в Україні за останні 2 сезони перевищувало 2,2 млн. тонн. Варто відзначити що у 2012/2013 маркетингових роках виробництво цукру зросло на 75% порівняно з 2009-2010 маркетинговим роком.

Виробництвом цукру в Україні займаються у всіх областях, проте виробнича потужність кожної області суттєво відрізняється. Перш за все це пов'язано з природо-кліматичними умовами та наявністю ресурсів. Лідерами з виробництва цукру в регіональному аспекті є Полтавська та Вінницька області. У 2014-2015 маркетинговому році їх частки у структурі виробництва цукрових буряків становили 20,1% та 15% відповідно. Ці дві області утримують лідируючі позиції протягом останніх років.

Як зазначалося вище, у 2014 році в Україні функціонувало 48 цукрових заводів. Проте, у звітному році 10 найбільших виробників цукру забезпечили 74,2% його сукупного обсягу виробництва (рис. 11).

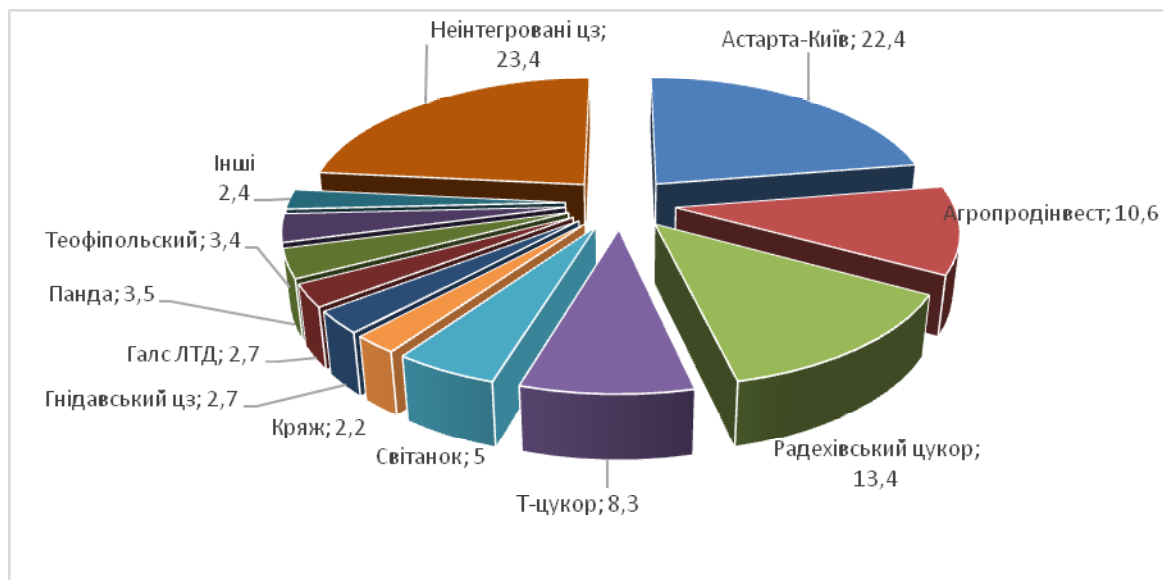

Рис. 11. Основні компанії виробники цукру в Україні
у 2013-2014 маркетинговому році

Джерело: побудовано автором за даними [13]

Лідером даного рейтингу кілька років поспіль залишається товариство з обмеженою відповідальністю «Астарта-Київ» – аграрний холдинг, що спеціалізується на виробництві цукру. На його частку припадало 22,4% від загального обсягу виробництва цукру в країні. Друге місце посідає «Радехівський цукор», питома вага якого становить 13,4%. До трійки лідерів також входить компанія «Агропродінвест», яка за підсумками 2013-2014 маркетингового року виробила 10,6% від сукупного обсягу цукру.

Споживання цукру в Україні у 2005-2012 роках становило в середньому 1,9 млн. тонн на рік. На промислові потреби в Україні використовується в середньому 40-44% цукру від загального обсягу споживання. Близько 1 млн. тонн цукру щороку споживається населенням [14].

Важливими факторами, що впливають на формування кон'юнктури ринку цукру є обсяги експорту та імпорту. Для вітчизняного ринку означені чинники мають велике значення, оскільки Україна є експортером цукру. На рис. 12 наведена структура експорту цукру з України до різних країн світу.

У 2012-2013 маркетинговому році найбільші обсяги цукру експортувались з України до Грузії, питома вага якої у структурі експорту склала 23% (порівняно з 5,8% за підсумками 2011-2012 маркетингового року). За аналогічний період Киргизстан імпортував 20,4% (7,8% у 2011-2012 МР) цукру, частка Казахстану у загальній структурі експорту становить 12% (71,9% у 2011-2012 МР), дещо менше частка у Молдови – 11%.

Не менш важливим показником, який впливає на кон'юнктуру ринку цукру є імпорт. Оскільки, Україна за рахунок власного виробництва задовольняє внутрішні потреби у цукрі, обсяг імпорту у 2012-2013 МР був незначний – 1284 тонн. Для порівняння, у 2006-2007 маркетинговому році імпорт склав 3683 тис. тонн.

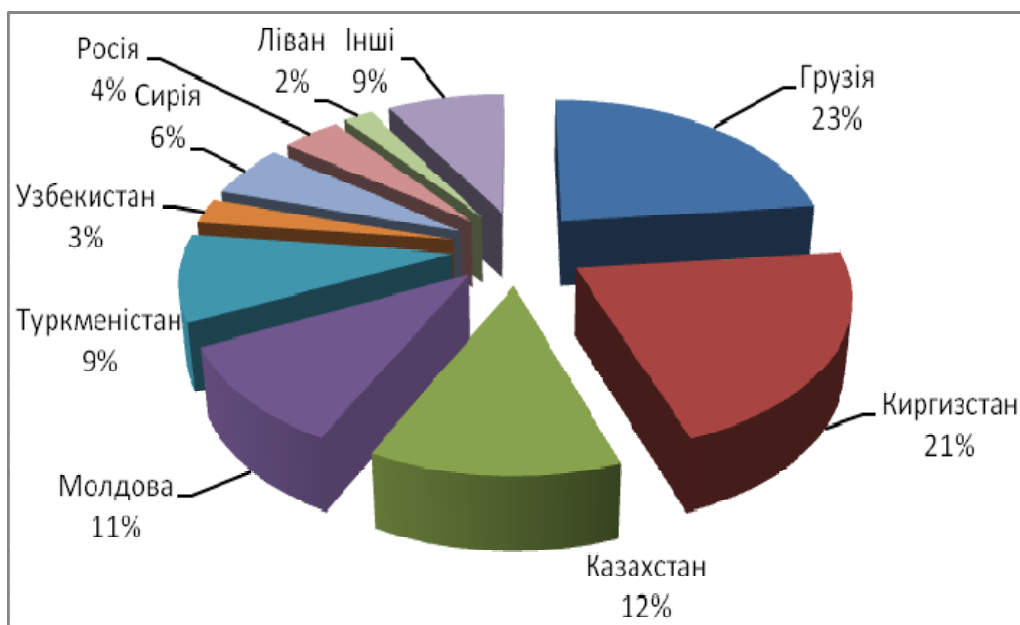

Рис. 12. Географія експорту цукру з України у 2013 році
Джерело: побудовано автором за даними [12]

Структура імпорту цукру наведена на рис. 13.

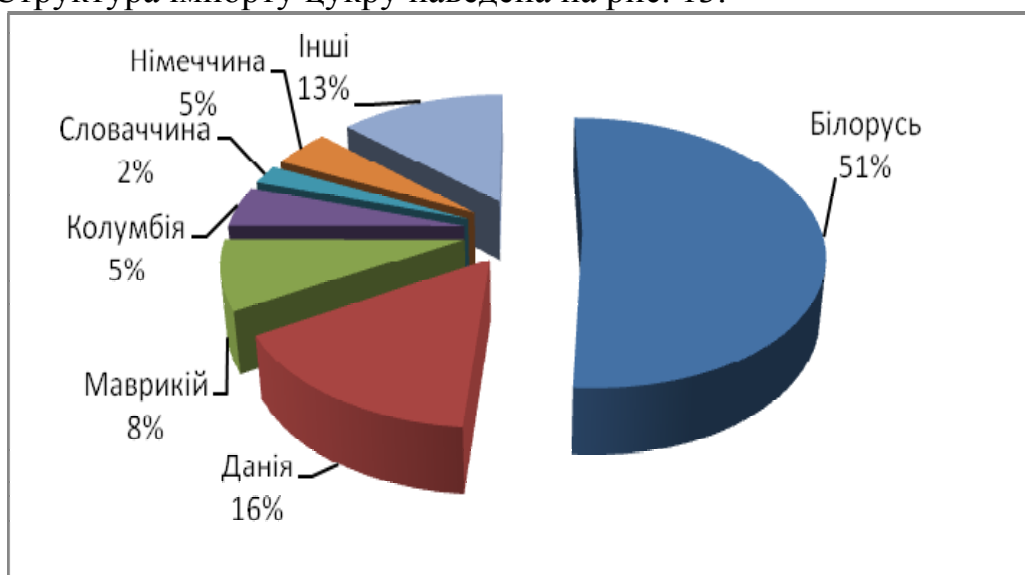

Рис. 13. Географія імпорту цукру в Україну у 2013 році
Джерело: побудовано автором за даними [12]

Імпортний цукор в Україну здебільшого постачається з Республіки Білорусь, частка якої у 2012-2013 маркетинговому році в загальній структурі імпорту становила 51% (за підсумками 2011-2012 МР – 57,6%). Друге місце за обсягами імпортованих поставок цукру до України посідає Данія (16% у 2012-2013 МР). Маврикій та Колумбія постачають до України тростинний цукор [13].

Середньомісячне споживання цукру в Україні складає 150 тис. тонн, а влітку його обсяги збільшуються до 160 тис. тонн. Отже, спостерігаються певні сезонні коливання стосовно обсягів споживання цукру. За прогнозами експертів виробництво цукру у 2014-2015 маркетинговому році становитиме 2081 тис. тонн, що у повній мірі забезпечить внутрішню потребу країни. Детальніше баланс попиту та пропозиції на внутрішньому ринку цукру подано у табл. 2.

Баланс попиту та пропозиції на ринку України, тис. тонн

Стаття балансу	Маркетинговий рік				
	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015 (прогноз)
Загальна пропозиція	2186	2659	2808	2111	2407
Початкові запаси	291	323	655	847	325
Виробництво	1805	2327	2143	1263	2081
Із цукрових буряків	1546	2327	2143	1263	2081
Із цукру-сирцю	259	-	-	-	-
Імпорт	90	9	10	1	1
Загальний попит	1863	2004	1961	1786	1767
Внутрішній попит	1798	1840	1818	1777	1725
Особисте споживання населенням	1704	1758	1713	1682	1633
На корм та втрати	94	82	105	95	92
Експорт	65	164	143	9	42
Кінцеві запаси	323	655	847	325	640

Джерело: побудовано автором за даними [12]

Щодо споживання цукру населенням, то незважаючи на значне скорочення кількості цукрових заводів, вітчизняним виробникам вдалося забезпечити рівень споживання цукру у 2000-2014 роках в обсязі 36,8-42,1 кг на душу населення (рис. 14).

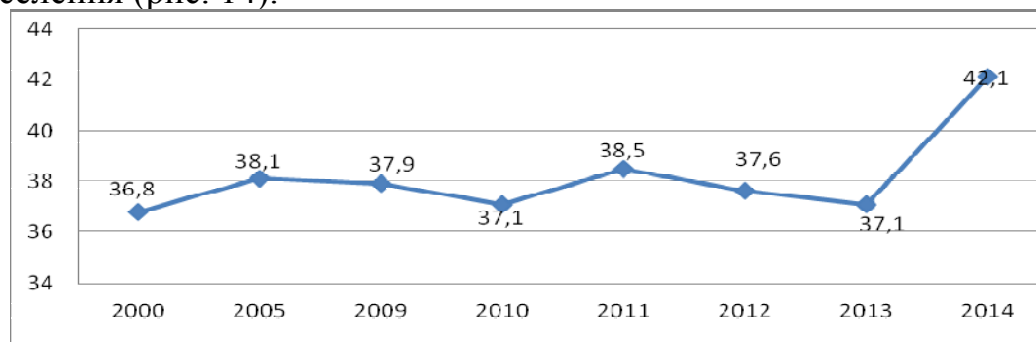

Рис. 14. Споживання цукру в Україні, кг/душу населення у 2000-2014 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [12]

Лідерами за обсягами споживання цукру в Україні у 2013 році були Чернігівська, Херсонська, Рівненська, Миколаївська та Черкаська області (рис. 15).

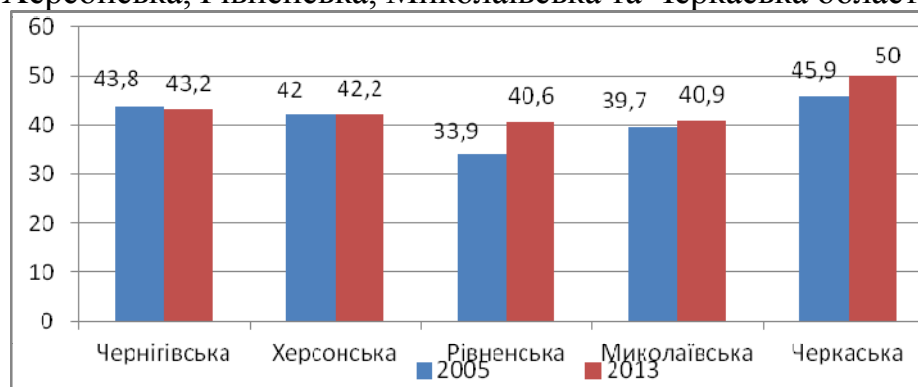

Рис. 15. Топ-5 областей України за рівнем споживання цукру у 2005-2013 рр., кг/душу населення

Джерело: побудовано автором за даними [12]

Для забезпечення на належному рівні продовольчої безпеки держави необхідно підвищити рівень конкурентоспроможності цукрових заводів галузі в цілому. На нашу думку це можна зробити шляхом реалізації комплексу заходів:

1) орієнтація на ринки країн СНД (Азейбарджан, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Молдова, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан) та країн Європейського Союзу (Болгарія, Велика Британія, Греція, Польща);

2) реалізація державних програм з метою підтримки вітчизняних виробників цукру («Державна цільова програма розвитку сільського господарства на період до 2015 року», «Комплексна державна програма розвитку бурякоцукрової галузі України на період до 2015 року» та ін.);

3) диверсифікація діяльності цукрових заводів (виробництво альтернативних видів палива).

Ми вважаємо, що диверсифікація діяльності вітчизняних цукрових підприємств (виробництво альтернативних видів палива – біоетанолу та ін.) є стратегічно важливою та пріоритетною умовою розвитку галузі.

З кожним роком питання розробки альтернативних джерел енергії стає все більше актуальним у світі. Причиною цього є зростання обсягів видобутку нафти та газу, а також екологічні проблеми (зокрема глобальне потепління). Більшість країн світу з розвиненою цукровою галуззю дедалі більше впроваджують у структуру виробництва альтернативне паливо, що зменшує собівартість продукції, а також дозволяє збільшити прибутковість [16]. Економічна ефективність виробництва біоетанолу з різних видів сировини проаналізована у табл. 3.

Таблиця 3

**Економічна ефективність виробництва біоетанолу
з різних видів сировини**

Культура	Урожайність, ц/га	Вихід спирту за 1 тонну сировини, л	Вихід спирту, л/га
Картопля	200	120	2200
Пшениця	45	400	1800
Жито	36	30	1200
Цукрові буряки	450	100	4500
Топінамбур	300	100	2500
Кукурудза	50	400	2000
Цикорій	200	10	2000

Джерело: побудовано автором за даними [16]

Що стосується України, то згідно постанови «Про затвердження переліку підприємств-виробників біоетанолу» від 2012 р. належні умови для виробництва і використання біоетанолу станом на кінець вересня 2015 року мають 40 підприємств. Отже, вітчизняним цукровим заводам потрібно орієнтуватися на вимоги світового ринку біоетанолу який вже сформований і ефективно функціонує. Лідерами з виробництва біопалива у світі є США та Бразилія, які також є світовими лідерами з виробництва цукру. Детальна світова структура виробництва біоетанолу відображена на рис. 16.

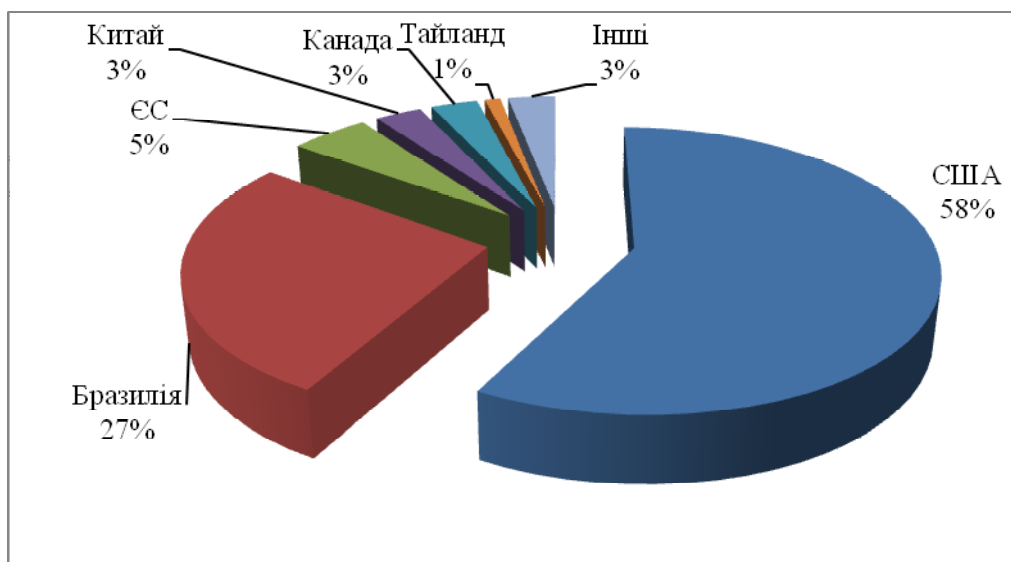

Рис. 16. Частка країн у світовому виробництві біоетанолу у 2014 році
Джерело: побудовано автором за даними [16]

Варто зазначити, що на світовому ринку біопалива за останні 5 років спостерігається чітка тенденція до збільшення його обсягів виробництва і споживання. Детальне динаміка світового виробництва та споживання біоетанолу у 2009-2014 роках наведена на рис. 17.

Рис. 17. Динаміка виробництва та споживання біоетанолу у світі за 2009-2014 рр., млн. м³

Джерело: побудовано автором за даними [16]

Варто зазначити, що доцільність використання біоетанолу є очевидною. Введення обов'язкової 5%-ї норми щодо вмісту біоетанолу в бензині з 1 січня 2014 року дало поштовх до перепрофілювання частини цукрових заводів з виробництва цукру на виробництво біоетанолу [16].

Отже, в залежності від ситуації на ринку підприємства зможуть обирати що саме виробляти – цукор чи біоетанол, це також диверсифікує ризик перевиробництва цукру в межах країни.

Висновки. На даний час в загальній структурі виробництва цукру у світі найбільшу питому вагу займає цукор з цукрової тростини. Це пояснюється тим, що тростинний цукор має значно меншу собівартість та ціну, ніж продукція з сировини-аналога – цукор з цукрового буряку. Отже, стратегічним та найбільш доцільним напрямком розвитку вітчизняної цукрової галузі є диверсифікація діяльності підприємств та їх перехід на виробництво альтернативних джерел енергії, а саме – біоетанолу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо виробництва та використання моторних палив з вмістом біокомпонентів» від 19.06.2012 року №4970-17-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4970-17>.
2. Закон України «Про державне регулювання виробництва і реалізацію цукру»: закон України від 09.12.2012 року №758/14-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/758-14>.
3. Комплексна державна програма розвитку бурякоцукрової галузі України на період до 2015 року [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://sugarua.com/ua/40/lists/134>.
4. Варченко О. М. Економічний механізм регулювання ринку ринку біопалива у провідних країнах світу / О. М. Варченко, К. В. Слупян // Вісник аграрної науки. – 2009. – №11. – С. 62-67.
5. Гальчинська Ю. М. Маркетингова цінова політика підприємств бурякоцукрового підкомплексу: монографія // Ю. М. Гальчинська. – К.: КНЛУ, 2013. – 241 с.
6. Конкурентоспроможність українського цукру на національному та світовому ринках – вимога часу: матеріали міжнародної науково-технічної конференції цукровиків України (Київ, 25-27 березня 2014 року). Національна асоціація цукровиків України, Національний ун-т харчових технологій. – К.: «Цукор України», 2014 – 212 с.
7. Куцеконь Л. О. Стратегія розвитку підприємств бурякоцукрового під комплексу / Л. О. Куцеконь // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2014. – Вип. 200. Ч.1. – С. 221-225.
8. Ларіна Я. С. Процес маркетингових досліджень на ринках побічної продукції бурякоцукрового виробництва // Я. С. Ларіна, О. В. Четверик // Моніторинг біржового ринку. – 2014. – №4 (23). – С.18-22.
9. Слупян К. В. Напрями реалізації пріоритетних маркетингових стратегій на підприємствах цукрової промисловості / К. В. Слупян [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_97/40.pdf.
10. Четверик О. В. Можливості розвитку підприємств бурякоцукрового підкомплексу на основі маркетингу / О. В. Четверик // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес», 2012. – Вип.177. Ч.4. – С. 321-328.
11. Офіційний сайт Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sugarua.com>.
12. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
13. Офіційний веб-сайт Інституту кон'юнктури аграрного ринку [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ikar.ru/sugar/profile.html>.
14. Офіційний сайт сільськогосподарського департаменту США [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.usda.gov>.
15. Офіційний сайт компанії Укрселко [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://ukrselko.com.ua>.
16. Офіційний портал статистичного відомства «Sucden» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.sucden.com>.

Рецензент – д.е.н., професор Макаренко П.М.